

**CHET TILI SIFATIDA NEMIS TILINI O‘QITISHDA CLIL
METODINING SAMARADORLIGI**

**ЭФФЕКТИВНОСТЬ МЕТОДА CLIL В ОБУЧЕНИИ НЕМЕЦКОМУ
ЯЗЫКУ КАК ИНОСТРАННОМУ**

**THE EFFECTIVENESS OF THE CLIL METHOD IN TEACHING
GERMAN AS A FOREIGN LANGUAGE**

Gafarov Odiljon

Farg‘ona davlat universiteti Chet tillari fakulteti, nemis tili

yo‘nalishi 4-bosqich 22.119-guruh talabasi

+998975964575

gafarvodiljon43@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada chet tili sifatida nemis tilini o‘qitishda CLIL — Content and Language Integrated Learning metodining samaradorligi yoritiladi. CLIL metodi fan mazmuni va chet tilini integratsiyalashgan holda o‘qitishga asoslangan zamonaviy pedagogik yondashuvlardan biri hisoblanadi. Maqolada ushbu metodning nazariy-metodik asoslari, asosiy tamoyillari, 4C modeli, nemis tili darslarida qo‘llash imkoniyatlari hamda an‘anaviy chet til o‘qitish metodlaridan farqli jihatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, CLIL metodining o‘quvchilarning kommunikativ kompetensiyasi, mustaqil

fikrlashi, fanlararo bilimlari va madaniyatlararo dunyoqarashini rivojlantirishdagi oʻrni ochib beriladi.

Kalit soʻzlar: nemis tili, CLIL, chet tili taʼlimi, integratsiyalashgan taʼlim, kommunikativ kompetensiya, 4C modeli, fanlararo yondashuv, didaktik samaradorlik.

Аннотация: В данной статье рассматривается эффективность метода CLIL — Content and Language Integrated Learning — в обучении немецкому языку как иностранному. Метод CLIL является одним из современных педагогических подходов, основанных на интегрированном обучении предметному содержанию и иностранному языку. В статье анализируются теоретико-методические основы данного метода, его основные принципы, модель 4C, возможности применения на уроках немецкого языка, а также отличия от традиционных методов обучения иностранным языкам. Кроме того, раскрывается роль метода CLIL в развитии коммуникативной компетенции учащихся, самостоятельного мышления, межпредметных знаний и межкультурного мировоззрения.

Ключевые слова: немецкий язык, CLIL, обучение иностранному языку, интегрированное обучение, коммуникативная компетенция, модель 4C, межпредметный подход, дидактическая эффективность.

Abstract: This article discusses the effectiveness of the CLIL method — Content and Language Integrated Learning — in teaching German as a foreign language. CLIL is one of the modern pedagogical approaches based on the integrated teaching of subject content and a foreign language. The article analyzes the theoretical and methodological foundations of this method, its main principles, the 4C model, possibilities of application in German language lessons, and its differences from traditional foreign language teaching methods. In addition, the article reveals the role of CLIL in developing students' communicative

competence, independent thinking, interdisciplinary knowledge, and intercultural awareness.

Keywords: German language, CLIL, foreign language teaching, integrated learning, communicative competence, 4C model, interdisciplinary approach, didactic effectiveness.

Kirish. Bugungi sharoitida xorijiy tillarni o‘rganish nafaqat kommunikativ ehtiyoj, balki ijtimoiy, madaniy, ilmiy va kasbiy rivojlanishning muhim omiliga aylanmoqda. Ayniqsa, nemis tilini chet tili sifatida o‘qitish jarayoni faqat grammatik qoidalarni o‘rgatish, so‘z boyligini kengaytirish yoki matn tarjima qilish bilan cheklanib qolmasligi kerak. Zamonaviy ta‘lim yondashuvlarida chet tili o‘quvchining real muloqotga kirishishi, bilim olishi, fikr bildirishi, muammo yechishi va turli madaniyat vakillari bilan samarali aloqa o‘rnatishi uchun vosita sifatida qaraladi. An’anaviy chet til o‘qitish metodlarida ko‘pincha asosiy e‘tibor grammatika, leksika, talaffuz va tarjima mashqlariga qaratiladi. Bunday yondashuv til tizimini o‘rgatishda muhim ahamiyatga ega bo‘lsa-da, o‘quvchilarning real hayotiy vaziyatlarda chet tilidan erkin foydalanish ko‘nikmalarini har doim ham yetarli darajada rivojlantira olmaydi. Ko‘p hollarda o‘quvchilar grammatik qoidalarni bilgan holda ham og‘zaki yoki yozma muloqotda qiynaladilar. Buning asosiy sabablaridan biri til o‘rganish jarayonining hayotiy mazmun va amaliy faoliyat bilan yetarli darajada bog‘lanmaganligidir. Shu nuqtai nazardan, fan va tilni integratsiyalashgan holda o‘qitishga asoslangan CLIL metodi alohida ahamiyat kasb etadi.

CLIL inglizcha **Content and Language Integrated Learning** iborasining qisqartmasi bo‘lib, o‘zbek tilida **“fan mazmuni va tilni integratsiyalashgan holda o‘qitish”** degan ma‘noni anglatadi. Ushbu metodda o‘quvchi chet tilini alohida predmet sifatida emas, balki muayyan fan yoki mavzu mazmuni orqali o‘rganadi. Bunda til bilim olish, fikr bildirish, tahlil qilish va muloqotga kirishish vositasiga aylanadi. Nemis tilini o‘qitishda CLIL metodidan foydalanish o‘quvchilar uchun keng didaktik imkoniyatlar

yaratadi. Masalan, nemis tili darolarida ekologiya, sogʻlom turmush tarzi, Germaniya geografiyasi, Yevropa Ittifoqi, nemis madaniyati, tarix, fan-texnika yoki ijtimoiy hayotga oid mavzularni oʻrganish orqali oʻquvchilar tilni real mazmun bilan bogʻliq holda egallaydilar. Natijada oʻquvchilar bir vaqtning oʻzida ham nemis tilidagi leksik va grammatik birliklarni oʻzlashtiradilar, ham mavzu boʻyicha yangi bilimlarga ega boʻladilar. Mazkur maqolaning asosiy maqsadi nemis tilini chet tili sifatida oʻqitishda CLIL metodining samaradorligini tahlil qilish, uning nazariy-metodik asoslari, dars jarayonida qoʻllanish imkoniyatlari va oʻquvchilarning kommunikativ kompetensiyasiga taʼsirini yoritishdan iborat.

CLIL metodi zamonaviy chet tili taʼlimida keng qoʻllanilayotgan innovatsion yondashuvlardan biri hisoblanadi. Ushbu metodning asosiy mohiyati shundan iboratki, oʻquvchi chet tilini alohida fan sifatida emas, balki boshqa bir fan mazmuni orqali oʻrganadi. Yaʼni tarix, geografiya, biologiya, ekologiya, madaniyat, sanʼat yoki boshqa fanlarga oid mavzular chet tili vositasida oʻqitiladi. Natijada oʻquvchi bir vaqtning oʻzida ham fan boʻyicha bilim oladi, ham chet tilidagi kommunikativ koʻnikmalarini rivojlantiradi. CLIL metodining shakllanishi bevosita Yevropadagi koʻp tillilik siyosati, taʼlim tizimidagi integratsion jarayonlar va xalqaro muloqot ehtiyojlari bilan bogʻliq. XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab Yevropa mamlakatlarida chet tillarini oʻqitishga boʻlgan eʼtibor kuchaydi. Global iqtisodiy, siyosiy va madaniy aloqalarning kengayishi natijasida bir necha tilni biladigan, turli madaniyat vakillari bilan muloqot qila oladigan shaxslarni tayyorlash zarurati paydo boʻldi. Ana shu ehtiyoj CLIL metodining rivojlanishiga asos boʻldi.

CLIL metodining asosiy nazariy modeli sifatida 4C modeli keng qoʻllaniladi. Ushbu model toʻrtta tarkibiy qismdan iborat: **Content**, **Communication**, **Cognition** va **Culture**. Content — fan mazmuni, Communication — muloqot va til, Cognition — tafakkur va bilish jarayonlari, Culture esa madaniyat va madaniyatlararo anglashni bildiradi. Mazkur model CLIL metodining faqat til oʻqitish emas, balki fan, til, tafakkur va madaniyatni birlashtiruvchi kompleks yondashuv ekanligini koʻrsatadi.

Content komponenti CLIL darsining mazmuniy asosini tashkil etadi. Bunda o‘quvchilar muayyan fan yoki mavzu bo‘yicha bilim oladilar. Masalan, nemis tili darsida **“Deutschland und seine Bundesländer”, “Umweltschutz”, “Gesunde Ernährung”, “Wasser als Lebensquelle”** yoki **“Erneuerbare Energien”** kabi mavzular o‘rganilishi mumkin. Bunday mavzular orqali o‘quvchilar nemis tili vositasida geografik, ekologik, biologik va ijtimoiy bilimlarni egallaydilar.

Communication komponenti darsdagi muloqot jarayonini ifodalaydi. CLIL metodida til faqat o‘rganiladigan obyekt emas, balki bilim olish va fikr almashish vositasi hisoblanadi. O‘quvchilar dars davomida savol beradi, javob qaytaradi, matnni izohlaydi, rasm yoki jadvalni tasvirlaydi, guruhda muhokama qiladi va o‘z fikrini nemis tilida ifodalaydi. Bunday faoliyat o‘quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Cognition komponenti o‘quvchilarning fikrlash, tahlil qilish, taqqoslash, xulosa chiqarish va muammo yechish qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan. CLIL darslarida o‘quvchi faqat tayyor ma’lumotni yodlab olmaydi, balki uni tushunadi, tahlil qiladi va amaliy vaziyatda qo‘llaydi. Masalan, ekologiya mavzusida o‘quvchi atrof-muhit muammolarini aniqlaydi, ularning sabablarini ko‘rsatadi va nemis tilida yechim taklif qiladi.

Culture komponenti esa madaniyatlararo anglashni rivojlantiradi. Nemis tili darslarida Germaniya, Avstriya va Shveysariya madaniyati, ta’lim tizimi, ekologik qarashlari, urf-odatlar va kundalik hayoti haqida ma’lumot berish o‘quvchilarning madaniyatlararo kompetensiyasini shakllantiradi. Masalan, “Umweltschutz” mavzusida Germaniyada chiqindilarni saralash madaniyati bilan O‘zbekistondagi ekologik qarashlarni taqqoslash mumkin. CLIL metodining an’anaviy chet til o‘qitish metodlaridan asosiy farqi shundaki, unda til o‘rganish maqsad emas, balki bilim olish vositasi sifatida qo‘llaniladi. An’anaviy darslarda til birliklari ko‘pincha alohida o‘rganiladi: avval grammatik qoida tushuntiriladi, keyin mashqlar bajariladi, so‘ng matn o‘qiladi yoki tarjima qilinadi. CLIL

darslarida esa grammatik va leksik birliklar ma'lum mazmun doirasida tabiiy ravishda qo'llanadi. Masalan, an'anaviy darsda modal fe'llar alohida grammatik mavzu sifatida tushuntirilishi mumkin. CLIL darsida esa ular ekologiya mavzusi doirasida quyidagi gaplar orqali amaliy qo'llanadi: **“Wir müssen Wasser sparen”**, **“Man soll die Natur schützen”**, **“Die Menschen dürfen die Umwelt nicht verschmutzen”**. Bunday yondashuvda grammatika quruq qoida sifatida emas, balki fikrni ifodalash vositasi sifatida o'zlashtiriladi. CLIL metodida o'quvchi dars jarayonining faol ishtirokchisiga aylanadi. U faqat o'qituvchi bergan ma'lumotni qabul qilmaydi, balki mavzuni o'rganadi, savollar beradi, ma'lumot izlaydi, guruhda ishlaydi, fikr bildiradi va natijani taqdim etadi. Bu esa o'quvchilarda mustaqil fikrlash, izlanish, tahlil qilish va nemis tilida erkinroq muloqot qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Nemis tili darslarida CLIL metodini qo'llashda o'qituvchining roli ham alohida ahamiyatga ega. O'qituvchi bu jarayonda faqat bilim beruvchi emas, balki yo'naltiruvchi, tashkilotchi va madaniyatlararo vositachi sifatida faoliyat yuritadi. U dars mavzusini tanlaydi, mazmuniy va til maqsadlarini belgilaydi, o'quvchilarning til darajasiga mos materiallar tayyorlaydi, topshiriqlarni bosqichma-bosqich tashkil etadi va baholash mezonlarini ishlab chiqadi. CLIL darslarida scaffolding, ya'ni bosqichma-bosqich qo'llab-quvvatlash tamoyili muhim hisoblanadi. Chunki o'quvchilar uchun chet tilida fan mazmunini o'zlashtirish murakkab bo'lishi mumkin. Shu sababli o'qituvchi ularga kalit so'zlar, gap boshlanishlari, tayanch iboralar, rasmlar, jadvallar, sxemalar va namunaviy javoblarni taqdim etishi zarur. Masalan, ekologiya mavzusida o'quvchilarga **“Ich denke, dass ...”**, **“Meiner Meinung nach ...”**, **“Wir sollten ...”**, **“Es ist wichtig, ... zu schützen”** kabi iboralar berilishi mumkin.

Autentik materiallardan foydalanish ham CLIL metodining samaradorligini oshiradi. Nemis tilidagi xaritalar, infografikalar, ilmiy-ommabop matnlar, qisqa videolar, reklama materiallari, diagrammalar va statistik ma'lumotlar o'quvchilarga tilni tabiiy muhitga yaqin sharoitda o'rganish imkonini beradi. Masalan, Germaniyadagi qayta ishlash tizimi haqidagi

infografika yoki Germaniya federal yerlari xaritasi nemis tili darsida fan mazmuni va tilni uyg'unlashtirish uchun samarali vosita bo'la oladi.

CLIL metodining baholash tizimi ham an'anaviy metodlardan farq qiladi. An'anaviy chet tili darslarida baholash ko'pincha grammatik to'g'rilik, so'z boyligi, tarjima yoki yozma mashqlar asosida amalga oshiriladi. CLIL metodida esa baholash ikki yo'nalishda olib boriladi: birinchisi — fan mazmunini tushunish, ikkinchisi — chet tilidan foydalanish. Shuningdek, o'quvchining muloqotda ishtiroki, guruhda ishlashi, fikrini asoslay olishi va taqdimot qilish ko'nikmalari ham hisobga olinadi. Masalan, "Umweltschutz" mavzusida o'quvchi nemis tilida taqdimot qilsa, uning faqat grammatik to'g'riligi emas, balki ekologik muammoni tushungani, mavzuga oid terminlardan foydalangani, sabab va yechimlarni ko'rsata olgani, savollarga javob bergani ham baholanadi. Bunday baholash tizimi o'quvchining haqiqiy kommunikativ va kognitiv ko'nikmalarini aniqlashga yordam beradi.

CLIL metodining samaradorligi, ayniqsa, o'quvchilarning motivatsiyasini oshirishda yaqqol namoyon bo'ladi. Nemis tili ayrim o'quvchilar uchun grammatik jihatdan murakkab tuyulishi mumkin. CLIL esa tilni qiziqarli fan mavzulari bilan bog'laydi. Natijada o'quvchilar tilni faqat darslikdagi mavzu sifatida emas, balki real bilim olish va fikr almashish vositasi sifatida qabul qiladilar. Bu esa ularning darsga bo'lgan qiziqishini kuchaytiradi. Shu bilan birga, CLIL metodini amaliyotga tatbiq etishda ayrim qiyinchiliklar ham mavjud. Jumladan, o'quvchilarning til darajasi yetarli bo'lmasa, fan mazmunini chet tilida tushunish qiyinlashishi mumkin. Bundan tashqari, mos materiallar tanlash, ularni o'quvchilar darajasiga moslashtirish, baholash mezonlarini ishlab chiqish va darsni samarali tashkil etish o'qituvchidan qo'shimcha metodik tayyorgarlikni talab qiladi. Bunday holatlarda o'qituvchi materiallarni soddalashtirishi, ko'rgazmali vositalardan foydalanishi va topshiriqlarni bosqichma-bosqich tashkil etishi lozim. Umuman olganda, CLIL metodini nemis tili darslariga integratsiya qilish o'quvchilarning til o'rganish jarayonini mazmunan boyitadi. Bu yondashuv o'quvchilarda nafaqat lingvistik bilimlarni, balki kommunikativ, kognitiv, ijtimoiy va madaniyatlararo kompetensiyalarni ham rivojlantiradi. Shu sababli

CLIL metodini nemis tilini chet tili sifatida o'qitishda samarali va istiqbolli metodik yondashuv sifatida baholash mumkin.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, CLIL metodi nemis tilini chet tili sifatida o'qitishda zamonaviy, samarali va didaktik jihatdan muhim yondashuvlardan biridir. Ushbu metodda fan mazmuni va chet tili birgalikda o'zlashtiriladi. Natijada o'quvchilar nemis tilini faqat grammatik qoidalar orqali emas, balki real mavzular, fanlararo bilimlar va kommunikativ vaziyatlar orqali o'rganadilar.

CLIL metodining asosiy afzalligi shundaki, u o'quvchini passiv bilim oluvchidan faol ishtirokchiga aylantiradi. O'quvchi dars jarayonida o'qiydi, tinglaydi, tahlil qiladi, savol beradi, muhokama qiladi va o'z fikrini nemis tilida ifodalaydi. Bu esa uning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirish bilan birga, mustaqil fikrlash, muammo yechish va fanlararo bilimlarni egallash ko'nikmalarini ham shakllantiradi. xNemis tili darslarida CLIL metodidan foydalanish orqali ekologiya, geografiya, sog'lom turmush tarzi, madaniyat, tarix va texnologiya kabi mavzularni til o'qitish jarayoniga integratsiya qilish mumkin. Bunday yondashuv o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshiradi, ularni real muloqotga tayyorlaydi va nemis tilidan amaliy foydalanishga o'rgatadi. Shu bilan birga, CLIL metodini muvaffaqiyatli qo'llash uchun o'qituvchi darsni puxta rejalashtirishi, o'quvchilarning til darajasini hisobga olishi, autentik va vizual materiallardan foydalanishi, tayanch iboralar berishi hamda baholash mezonlarini aniq belgilashi zarur. To'g'ri tashkil etilgan CLIL darsi nemis tilini o'qitish jarayonini samarali, mazmunli va interaktiv qiladi. Demak, CLIL metodi nemis tilini chet tili sifatida o'qitishda an'anaviy metodlarni boyituvchi, o'quvchilarning kommunikativ va madaniyatlararo kompetensiyasini rivojlantiruvchi, ta'lim jarayonini real hayotiy mazmun bilan bog'lovchi muhim pedagogik yondashuv hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Coyle D., Hood P., Marsh D. CLIL: Content and Language Integrated Learning. Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
2. Marsh D. Content and Language Integrated Learning: The European Dimension. Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2002.
3. Mehisto P., Marsh D., Frigols M. J. Uncovering CLIL: Content and Language Integrated Learning in Bilingual and Multilingual Education. Oxford: Macmillan Education, 2008.
4. Dalton-Puffer C. Discourse in Content and Language Integrated Learning Classrooms. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2007.
5. Bentley K. The TKT Course: CLIL Module. Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
6. Ball P., Kelly K., Clegg J. Putting CLIL into Practice. Oxford: Oxford University Press, 2015.
7. Meyer O. Towards Quality CLIL: Successful Planning and Teaching Strategies. Pulso: Revista de Educación, 2010.
8. Lasagabaster D., Sierra J. M. Language Attitudes in CLIL and Traditional EFL Classes. International CLIL Research Journal, 2009.
9. Wolff D. Content and Language Integrated Learning: An Evaluation of the German Approach. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2012.
10. CEFR. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Council of Europe, 2001.
11. Bim I. L. Metodika obucheniya inostrannym yazykam. Moskva, 2002.
12. Passov E. I. Kommunikativny metod obucheniya inostrannomu yazyku. Moskva, 1991.
13. Kramersch C. Language and Culture. Oxford: Oxford University Press, 1998.
14. Byram M. Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence. Multilingual Matters, 1997.